

El sentit (íntim i col·lectiu) del teatre¹

Francesc Foguet i Boreu

Universitat Autònoma de Barcelona

Bona nit a tothom,

Abans de començar, voldria agrair al Jaume Jovells i a la Cristina Simon que m'hagin convidat a fer aquesta xerrada per presentar Saó de Ponent. Estic molt content que hagin confiat en mi per donar a conèixer, en societat, un projecte com aquest. Quan era (més) jove, només hauria pogut somniar-lo i ara veig que es fa realitat. Gràcies a l'esforç i a la tenacitat de dues persones que admiro, i també, naturalment, al suport de diverses institucions i entitats públiques, com ha de ser.

La finalitat d'aquesta xerrada d'avui és parlar-vos de teatre, del sentit que té el teatre en la vida íntima i col·lectiva, i del potencial que pot adquirir en una comarca com la nostra, aparentment tan poc teatral, deixant de banda el món de la política. Si més no, si la comparem amb altres comarques més properes: l'Urgell, que amb la seua Fira de Tàrraga s'ha situat en la geografia escènica del país i del sud d'Europa, o la Segarra, que disposa d'una programació regular al Gran Teatre de Cervera i que cada any fa una Passió que, des del segle XV, duu el nom de la ciutat, per exemple. És cert que el Teatre L'Amistat també programa, amb penes i treballs, teatre per a adults i per a infants, però, sense voler menystenir la seua tasca, no fa l'efecte que tingui gaire vitalitat.

Indubtablement, al Pla d'Urgell, la iniciativa teatral més interessant és Teatre de Butxaca, dirigit per l'infatigable Jaume Jovells. Enguany, com sabeu, commemora el seu trentè aniversari de muntar espectacles teatrals (de vegades amb fusió de música, poesia i teatre) i d'animar la vida escènica de la nostra comarca (i de més enllà), lluitant sovint contra vent i marea. I ho fa amb la presentació d'aquesta

nova proposta que s'anomena "Saó de Ponent", un nom que ens remet a la terra mullada, després d'una pluja generosa que la deixa apta per "sembrar-hi". Si fa quatre anys Teatre de Butxaca endegava "Cua d'estiu", una programació de teatre de petit format, plenament consolidada, que té lloc al setembre en les cases més antigues de Fondarella, ara com a salt endavant en la seua trajectòria capitanaja Saó de Ponent.

He distribuït aquesta xerrada en tres blocs. En primer lloc, m'agradaria explicar-vos la meua modesta "educació sentimental" en el món del teatre. En segon lloc, voldria valorar breument quina és l'aportació substantiva que fa el projecte "Saó de Ponent" i quin potencial té i pot arribar a tenir, si troba la manera d'acomplir els seus objectius. Finalment, intentaré dilucidar el sentit que, al meu entendre, tenen les arts escèniques, en el nostre temps i en la seua dimensió col·lectiva.

1. UNA "EDUCACIÓ SENTIMENTAL"

La meua educació sentimental en el món del teatre, com la de molts catalans, arrenca amb *Els Pastorets*. Quan era petit, al col·legi, a Linyola, vam preparar una representació d'*Els Pastorets*, de Josep Maria Folch i Torres, tal com es feia en moltes altres escoles del país. Era el 1982. A mi, em va tocar de fer d'un dels "dimonis". Un paper secundari, irrellevant, que s'avenia molt bé amb la meua extraordinària timidesa. Recordo que, el dia de la funció, vaig espantar-me molt quan vaig veure tant de públic al poliesportiu municipal. No sé si vaig ser capaç de fer-me entendre, entre el guirigall de la representació, però sí que vaig prendre consciència que fer teatre no és bufar i fer ampolles, sinó que reclama

¹ Aquest text és una versió ampliada de la conferència que va tenir lloc al Teatre L'Amistat de Mollerussa, el 5 de novembre de 2015, a les 21.00 h., per presentar el projecte "Saó de Ponent".

una dedicació molt gran, i uns dots que, sens dubte, jo no tenia. Calia aprendre's el paper de memòria, projectar la veu, saber-se moure per l'escenari, etc.

Els Pastorets em van fer adonar, així mateix, de dues qüestions importants. D'un costat, vaig tenir la sensació que el teatre era "un altre món", com diu André Bellessort a *El plaer del teatre* (1938). De l'altre, vaig percebre que el text de Folch i Torres estava escrit en un català planer i alhora bell, diferent del que parlàvem entre els amics. Era una manera de descobrir que la llengua materna, prohibida uns anys enrere, podia gaudir d'un espai públic amb tanta dignitat com la llengua imposada, el castellà.

Per aquelles ironies insospitades, tres dècades i escaig després de la meua primera experiència teatral, *Els Pastorets* han tornat a fer-se presents en la meua vida. L'any vinent, com potser ja sabeu, se celebrarà el centenari del text teatral de Folch i Torres, estrenat el 24 de desembre de 1916 al Coliseu Pompeia de Barcelona, que és la base de la majoria de representacions d'*Els Pastorets* que es fan arreu de Catalunya. Doncs bé, l'organització del centenari em va demanar si volia comissariar una petita exposició que es farà sobre el text de Folch i Torres. Els vaig dir que sí, perquè recordava, amb una certa nostàlgia, aquella primera aventura infantil. Poc podia imaginar-me, quan era petit, que *Els Pastorets* acabarien essent matèria d'estudi i de difusió com a teatre popular, fortament arrelat a Catalunya.

Per cert, als anys 1940, el règim franquista va obligar que *Els Pastorets* es representessin, en diverses ciutats catalanes, en castellà. A la dècada dels seixanta, tot i que ja es permetien representacions en català, *Els Pastorets* eren considerats sospitosos pels aparells de la censura del règim. El director d'escena Ricard Salvat, per exemple, volia programar, per exigències del Teatre Romea de Barcelona, *Els Pastorets*, de Folch i Torres, amb direcció i adaptació de Maria Aurèlia Capmany i decorats de Josep Guinovart, per a les festes de Nadal de 1966. Quan passà per la censura teatral, Folch i Torres resultà més sospitosos que Bertolt Brecht, un dramaturg alemany, mundialment conegut, del qual Salvat havia estrenat algunes obres. El censor eclesiàstic, Jorge Blajot Pena, convidà l'autor d'*Els Pastorets* a "prestar más atención a la teología". Un altre censor, Juan Emilio Aragonés, en féu la lectura més política: "Es ya una obra clásica del teatro infantil catalán. Si algunos reparos hay que ponerle, no afectan cierta-

mente a lo moral ni a lo religioso. Muy en el fondo, se traslucen las tendencias catalanistas de Folch i Torres, pero nada importante. Sería impolítico prohibirla o autorizarla con supresiones".

Com diu la cançó, "la vida te da sorpresas, sorpresas te da la vida". Sovint, fins i tot, agradables. Quan era molt jovenet i estudiava tercer de BUP a l'Institut Terres de Ponent, hi havia l'opció d'apuntar-se a fer teatre com a activitat extraacadèmica. Per la meua timidesa, no m'hi hauria apuntat mai de la vida, però sí que vaig demanar d'assistir com a simple oient al taller. L'home de teatre que l'impartia era, ni més ni menys, que Jaume Jovells. Els alumnes van preparar *La Setmana Tràgica* que, seguint la que va estrenar Lluís Pasqual a l'Aliança del Poble Nou el 1975, van representar, amb molt d'èxit, aquí mateix, a l'Amistat. Si no vaig errat, era el 1988. Va ser un dels espectacles que, de jovenet, recordo que em va fascinar més. No endebades estava inspirat en un dels episodis més apassionants de la nostra història, una altra de les meues passions. Gràcies a aquest espectacle, vaig entendre molt millor la "qüestió social" dels catalans i, més tard, el poeta Joan Maragall.

A casa, la veritat és que no estàvem gaire per orques ni per comèdies. Mon pare era pagès, d'una "unitat familiar agrària" (com deia l'agitprop del sindicat Unió de Pagesos), arrelat a la terra, a les estacions, al *Barret Picat*. I tenia un sentit molt pràctic i natural de la vida. Encara que era d'una gran lucidesa. Un dia vaig demanar-li, quan estudiava a l'Institut, si em podia acompanyar a veure *Lisístrata*, d'Aristòfanes, que feia una companyia d'aficionats aquí, a l'Amistat. El pare va avenir-s'hi, malgrat que no en deuria tenir gaires ganes.

La representació, pel grup l'Esclat de Juneda, tingué lloc el 25 d'abril de 1987, en el marc de la Roda de Teatre de les Terres de Ponent (dec la informació a Joan Cornudella, director d'aquest grup). Jo tenia 16 anys. Recordo que la *Lisístrata* em va entusiasmar. La lluita d'aquelles dones que són capaces d'aturar una guerra, amb les seues armes, em va captivar. Són dones que proclamen que no tornaran a cardar amb els seus homes fins que no siguin capaços de posar punt i final a la guerra. És una metàfora magnífica de les possibilitats de rebel·lió que tenim a les nostres mans, sense ni adonar-nos-en. Mon pare, cansat de tot el dia al tros, es va mig adormir. Però el cert és que em va fer molt content que vingués amb mi, un dissabte a la nit, al teatre.

Més tard, quan ja estudiava a la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, el professor de Literatura catalana contemporània, l'Enric Gallén, avui col·lega meu, va programar com a possible treball de curs una peça de teatre. Era *Desig*, de Josep Maria Benet i Jornet. Vaig triar-la de seguida. Era un text tan nou, que no estava ni editat en llibre. Vaig haver d'anar a l'Institut del Teatre (encara al carrer Sant Pere Més Baix de Barcelona) per poder-lo fotocopiar d'una revista on s'havia publicat. Va ser tota una peripècia, per a mi, que era un pobre xicot de poble, perdut en la gran ciutat. Vaig fer el treball i, al professor, sembla que va agradar-li. Em va convidar, amb altres dos alumnes, a anar a veure un assaig general, al Teatre Romea del carrer de l'Hospital. Hi havia l'autor, que ens va saludar molt amablement. Va ser una vetllada memorable.

Recordo que l'actor Josep Maria Pou hi va fer un monòleg molt sentit, molt dur. Al mig de la seua actuació, a punt d'assolir el clímax, va aturar-se en sec i va engegar un renec. En castellà, va queixar-se que, entre bambalines, hi havia molt soroll i que no podia concentrar-se. Ho va dir molt enrabiat. L'assaig general es va parar del tot. Un cop resolt l'incident, va tornar a començar, com si res no hagués passat. *Desig* era un text enigmàtic, líric, sobre les relacions humanes, sobre el pes del passat, sobre la solitud i l'amor, sobre la malaltia i la mort.

És amb aquesta experiència de l'assaig general de *Desig* que vaig comprendre que el teatre també tenia una part molt "prosaica", que els espectadors no podem ni arribar a imaginar. Amb el temps, l'he conegut encara millor. Afortunadament, com a professor i com a crític, això darrer un ofici d'alt risc, m'hi he pogut moure guardant unes certes "distàncies", perquè el món del teatre és, en termes generals, endogàmic, competitiu i sovint cruel. La gent de teatre acostuma a fer-se molts petons i moltes abraçades quan es retroba, però, per darrere, imperceptiblement, volen els ganivets. Això no vol dir que, com a tot arreu, no hi hagi bellíssimes persones.

Quan vaig acabar la carrera de Filologia catalana, vaig triar fer una tesi doctoral sobre el teatre durant els anys de la guerra i la revolució de 1936-1939 a Barcelona. Combinava així dos interessos en un: el teatre i un període històric que sempre m'ha seduït. El meu padrí, Francesc Boreu i Pujades, havia estat mobilitzat per l'Exèrcit de la República. Fins que ma germà i jo no vam tenir divuit anys no ens va voler

explicar què va viure durant la guerra. Era un tema tabú. Un incentiu més, doncs, per estudiar a fons aquest període i per comprendre'l millor. Durant els set anys i mig que vaig estar fent la tesi, vaig prendre consciència de la dimensió social i política del fet teatral. A la rereguarda, durant el trienni bèl·lic i revolucionari, hi va haver una activitat cultural i teatral extraordinària. No us explicaré de què va la tesi, però voldria remarcar que el teatre era també, aleshores, un "front de combat". Un espai de lluites internes entre els sindicats de l'espectacle: l'anarquista i el comunista. Un espai de confrontació política, amb la Generalitat entre mig. Durant els tres anys, malgrat les penúries, es va arribar a crear una dramaturgia de guerra i revolució que responia a les noves circumstàncies.

Mentre feia el doctorat a l'Autònoma, vaig apuntar-me també a un postgrau de Teoria i crítica del teatre (itinerari de Sociologia i crítica teatral) per ampliar els meus coneixements. No pensava pas que acabaria dedicant-me a la crítica professional, però ja sabeu que els camins de la vida són inescrutables. En una de les classes, el professor Joan Casas, de l'Institut del Teatre de Barcelona, ens va preguntar quina cerimònia s'assemblava molt al teatre. De seguida vaig saber-ne la resposta: la missa. Com que havia estat escolanet durant molts anys, va ser fàcil d'endevinar-ho. Quan ara, molt de tant en tant, em toca d'assistir a una cerimònia religiosa, m'adono que és un espectacle perfectament payoutat. Tot un espectacle, de vegades millor, de vegades pitjor. La majoria de les vegades, molt avorrit. Ara, també he de confessar-vos que, quan era escolanet, m'encantava tenir els feligresos atents als silencis estratègics que feia durant les lectures. El poder de la paraula, en plena missa, arriba a ser insòlit i commovedor, en un món hiperconnectat com el nostre.

2. SAÓ DE PONENT

Saó de Ponent és un projecte, és a dir, un camí cap al futur per transformar el present i avançar cap al demà amb més plenitud. L'objectiu d'aquest projecte, que arrela en un territori concret, el Pla d'Urgell, és aglutinar esforços de persones, professionals i institucions per promoure la cultura –i el teatre n'és una de les manifestacions més preuades– vinculada a la comarca i a les Terres de Ponent. És una iniciativa, d'entrada, necessària, en un territori força

erm, culturalment i teatralment parlant (no confonguem, si us plau, com fan la majoria dels nostres polítics locals, les manifestacions festives i associatives amb tota la cultura que és possible de promoure als nostres pobles). Però Saó de Ponent també és un projecte que reclama atenció, implicació i ambició per poder-lo dur a terme i consolidar-lo en el temps.

A partir del bagatge del Teatre de Butxaca, Saó de Ponent ha començat, sota la coordinació de Jaume Jovells i Cristina Simon, la seua singladura amb una primera proposta molt suggerent: "Escriure/descriure la terra a través de les arts escèniques". No és que la jove comarca del Pla d'Urgell estigui mancada d'escriptors que s'hi hagin inspirat. D'ençà que el professor Josep Camps i un servidor vam publicar *El Pla d'Urgell: memòria i paisatge* (2013), en què aplegàvem cent testimonis literaris vinculats a la comarca, disposem ja d'un patrimoni literari, si més no, visible, operatiu. Un patrimoni que hauria de reactivar-se, actualitzar-se, ampliar-se amb la participació dels escriptors d'aquí o de fora que vulguin implicar-s'hi. Així i tot, malgrat el potencial que té, és evident que la comarca del Pla d'Urgell necessita ser més *escrita* i més *llegida*, que és una manera de dotar-la de memòria, d'identitat i de paisatge.

Des de les arts escèniques, la primera proposta de Saó de Ponent vol generar un moviment literari que aglutini persones relacionades amb l'escriptura dramàtica i la creació artística. Com a capital de comarca, Mollerussa esdevé el punt de trobada i d'irradiació de les activitats i les actuacions que es programaran durant aquesta temporada. L'esperança de Saó de Ponent és que la iniciativa, nascuda ara i aquí, a Mollerussa, tingui un ressò també en el conjunt dels Països Catalans.

Al meu parer, el codi ètic de què parteix aquesta aventura i l'ambició cultural que planteja mereixen el nostre suport més entusiasta. De les activitats programades, a banda dels espectacles, les lectures dramatitzades, els recitals o els concerts, voldria destacar tres propostes concretes d'actuació: la conferència sobre dramaturgia, el taller d'escriptura teatral i el club de lectura de literatura dramàtica. La conferència, que impartirà la professora i dramaturga Núria Casado, pot ser una bona manera d'incentivar i d'iniciar els qui volen dedicar-se a escriure teatre i no s'hi han atrevit mai. El taller, més especialitzat, que dirigirà el dramaturg i bon amic

Joan Cavallé, durant dos intensos caps de setmana, permetrà conèixer la dramaturgia per dintre. Casado i Cavallé són tots dos escriptors de teatre i saben molt bé de què parlen.

El club de lectura d'obres teatrals és una de les activitats que també reclama un comentari, més personal. El primer club de teatre que es va programar a Barcelona, concretament a la Biblioteca de la Vila de la República de Gràcia, organitzat pel servei de biblioteques de la ciutat, es va fer el 2003. El vaig coordinar jo. Va ser una experiència magnífica. Cada mes ens reuníem amb una vintena de lectors per comentar un text teatral. Eren lectors d'edats, formacions i procedències molt diversos. Cada sessió era una descoberta. Cada lector hi deia la seua a partir d'unes orientacions que els facilitava. Només em calia escoltar i reconduir, quan era necessari, el debat. M'ho vaig passar molt bé.

Sempre recordaré que, l'últim dia, en la festa que vam fer per celebrar el final de la temporada, va acostar-se una senyora gran, d'una seixantena d'anys ben portats, i em va dir, amb llàgrimes als ulls, que li havia salvat la vida. Vaig respondre-li que potser exagerava una mica i, tot seguit, vaig preguntar-li per què ho deia. Vet aquí que, durant els mesos que va durar el club de lectura, va tenir cura de la seua mare malalta i l'única il·lusió que tenia era venir a la biblioteca graciense a participar en la trobada mensual per comentar un llibre de teatre. En el pitjor dels casos, en els moments més durs, sempre ens queda la literatura, com deia la Maria Moïà, professora de literatura catalana de l'Institut Terres de Ponent.

Tant els tallers com el club volen incidir en la formació i, per tant, tenen una dimensió didàctica. Hem de començar per aquí. Si volem que la gent del Pla d'Urgell, els nostres conterranis, s'atreixin a temptar l'escriptura teatral, cal donar-los-en les eines i els coneixements. Si volem gaudir de lectors i espectadors ben formats, exigents, crítics, que sàpi-guen valorar els espectacles, hem de començar per acostumar-los a llegir teatre, a conèixer les especificitats i les virtualitats dels textos dramàtics. I a veure bon teatre. Segons la meua opinió, com més lectors de teatre siguem, més bons espectadors serem capaços de ser.

Als estudiants del Màster d'Estudis Teatrals, els plantejo a les classes un petit joc de lògica bàsica, per treure'ls la son de les orelles, amb la formulació

d'una premissa major, una menor i una conclusió. Premissa major: tot text literari és un discurs estètic, amb una dimensió històrica, cultural, ideològica, etc., ergo un text teatral, també. Premissa menor: com més inserim el text teatral en el sistema de què forma part, en el seu context, més possibilitats tindrem de trobar-ne un sentit. Conclusió: no podem analitzar un text teatral sense inserir-lo en aquest sistema (context històric, estètica, ideologia, etc.). Aquest raonament és aplicable també a la interpretació dels espectacles.

Tornant a Saó de Ponent. Aquestes primeres activitats d'espectacles, tallers, clubs, etc. tenen com a objectiu incitar a la creació de textos o d'espectacles i a generar reflexió i debat al voltant de les arts escèniques, de la cultura i del territori. I només això ja és tot un repte. Concretament, el projecte pretén que, d'una banda, s'articuli una dinàmica oberta, ampliable, de col·laboració entre les entitats i les institucions locals i comarcals a l'entorn de l'eix del fet teatral i que, de l'altra, s'arribi a crear unes arts escèniques que "parlin" sobre el territori on som, on vivim, on somniem.

Allò que em sembla més rellevant de Saó de Ponent és que sigui una aventura amb moltes possibilitats de futur. La realitat no és estàtica, sinó dinàmica. En els darrers anys, els catalans n'hem estat més conscients que mai. Depèn de la voluntat de les persones, dels col·lectius, de les institucions per canviar-la. Si el Pla d'Urgell no figura en el sistema de referents teatrals del país, ni que sigui a petita escala, és perquè ningú no ha pensat en un pla perquè hi sigui, perquè hi tingui un paper. Ni que sigui incipient. Fins avui, en què Saó de Ponent es presenta com un projecte que pren la iniciativa i que fa un salt qualitatiu endavant, sense oblidar els orígens, ni perdre la identitat. Mollerussa, com a capital, com a pol econòmic i social, no pot deixar perdre aquesta oportunitat que, en l'àmbit de les arts escèniques i de la cultura, se'ns ofereix per situar-nos en el mapa.

Som una comarca que va nèixer de la voluntat de la majoria dels pobles i dels seus habitants de voler constituir-se com a tal. Al darrere, és clar, hi havia tota una sèrie d'interessos polítics, econòmics i socials, amb Mollerussa com a capital promotora. Però no cal oblidar que van ser els representants legítimament constituïts dels pobles els qui van decidir si volien formar-ne part o no. La història ja és prou

coneguda. És una prova més del fet que, si els ciutadans volem, podem aconseguir molt més del que som capaços d'imaginar.

3. EL SENTIT COL·LECTIU DEL TEATRE

Vivim en l'era de la virtualitat i l'entreteniment immediatistes. Sovint, els nostres cervells confonen la fantasia i la realitat. Els nostres pobles i ciutats, la nostra manera de viure, el nostre país, el món en què vivim han canviat molt, en molts pocs anys. Per a bé i per a mal. Quan vaig començar a fer classes el 2003, a la UAB, feia tres anys que treballava de professor consultor d'assignatures de teatre a la UOC, una universitat virtual. Sense cap mena de dubte, sempre he preferit fer classes presencials, amb els estudiants a l'aula, de tu a tu, interpel·lant-los contínuament. De vegades, penso que, ben mirat, fer classes també és actuar i seduir (en el bon sentit de la paraula).

Durant aquests quinze anys de docència universitària, m'he adonat que el teatre sempre atreu els estudiants. Tant als del grau, on hi té una presència testimonial, com als del Màster, especialitzat en estudis teatrals, on de fet n'és el nucli. Als més joves, el teatre els fascina, com em fascinava a mi, perquè potser hi veuen una "veritat", un ara i aquí, un vincle amb la vida i la seua condició efímera, que no troben en altres realitats enllaunades o virtuals. En les meues classes, procuro que els alumnes no perdin mai el sentit crític, que l'esmolin al màxim, i que no es deixin enganyar per les aparences o les superfluitats. Entendre el teatre, saber-lo descodificar, interpretar-lo a fons és una manera també de comprendre el món.

Amb la lectura i l'anàlisi de textos, de vegades també amb el visionat de les gravacions o l'anada col·lectiva al teatre, he intentat que els estudiants aprenguessin a treure'n *un sentit* per a la seua formació i per a la seua vida. D'*Èdip, rei*, de Sòfocles, la vulnerabilitat de l'heroi que, sense ser-ne conscient, passa de la fortuna a l'infortuni. De *Hamlet*, de Shakespeare, la impossibilitat d'actuar pel pes de la raó paralitzadora. De *Casa de nines*, d'Ibsen, la valentia de trencar amb tots els lligams i la incertesa després del cop de porta final. De *Mare Coratge*, de Brecht, el poder destructor de la guerra per als més vulnerables. De *Galileo Galilei*, del mateix Brecht, l'astúcia que reclama la lluita contra el dogmatis-

me i la censura. De *Mar i cel*, de Guimerà, l'amor que triomfa per sobre de les diferències culturals i religioses, però que només és possible com a utopia. De *Les garses*, d'Iglésias, la defensa de la moral del treball i de l'ajuda mútua. D'*Aigües encantades*, de Puig i Ferrer, la lluita contra les supersticions i els atavismes per guanyar l'emancipació individual i col·lectiva. De *La fam*, d'Oliver, la radicalitat de l'exercici de la llibertat i les dificultats per preservar la revolució. D'*Homes i No*, de Pedrolo, la lluita permanent per eixamplar els límits de la llibertat. Etc.

En tots aquests anys dedicats a la recerca i a la crítica, he pogut constatar que el teatre ha estat una de les arts més protestatàries, més reivindicatives en la història de Catalunya i els Països Catalans. Una de les més incòmodes, més temudes, de vegades, pel poder. Des dels anys seixanta, en què el teatre independent va saber recollir i potenciar les necessitats de canvi polític cap a una societat més democràtica. Fins a l'actualitat, en què, tot i que han perdut molts llençols, les arts escèniques encara tenen un poder insospitat per desemmascarar la realitat o conjurar els fantasmes del passat. En posaré només dues mostres.

Dies meravellosos, un espectacle –de títol beckettà– basat en una novel·la de Jordi Coca, es va estrenar al Teatre Tantarantana de Barcelona el 2002. En una de les escenes, s'al·ludeix a l'agonia de Francisco Franco Bahamonde. Quan era petit, li vaig preguntar al pare de què s'havia mort el senyor tan important (aleshores no sabia pas que es tractava d'un dels dictadors més bàrbars del segle XX) que es veia a la televisió en blanc i negre. Sempre recordaré que em va dir: "d'un mal de panxa molt gran". Una resposta que fins uns quants anys més tard no vaig saber entendre la ironia que contenia. En l'escena de *Dies meravellosos* que esmentava suara s'hi feia burla dels esforços del règim per mantenir en vida el dictador. Era una escena, sens dubte, catàrtica.

Durant la temporada passada, vaig tenir la sort de poder anar a veure *L'Hort de les Oliveres*, de Narcís Comadira, al Teatre Nacional de Catalunya. Aquest text, un dels més remarcables dels darrers anys, és un atac molt dur a les elits dirigents del nacionalisme català conservador que fa responsables de vendre's el país per fer-hi negoci. Els dards de Comadira –que com sabeu va presentar-se a les llistes de la CUP de Girona en les darreres eleccions– anaven adreçats també contra l'espanyolisme

neoliberal que, a més de participar de la corrupció generalitzada, vol eliminar el català per imposar el castellà amb pretextos mercantilistes i cosmopolites. Considero que, per la seua intrepidesa, és tot un encert que Saó de Ponent hagi programat una lectura dramatitzada de *L'Hort de les Oliveres*.

Ara bé, quina transcendència pot tenir el teatre avui dia? Arthur Miller escrivia a *La política i l'art d'actuar* (2001) que "l'art ha estat sempre la revenja de l'esperit humà per damunt dels curts de vista". I hi afegia encara: "el teatre no menteix; ho fabrica tot, des del brogit de la tempesta fins al fictici cant de l'alosa, des de la rialla calculada de l'actor fins al devesall de llàgrimes de cada nit. I l'actor menteix; però amb tota l'espontaneïtat que un càlcul minuciós li confereix, pot construir tanmateix la visió d'alguna veritat important sobre la condició humana que ens obri a una nova comprensió de nosaltres mateixos". Amb un to provocatiu, Miller denunciava en aquest petit assaig la usurpació que els líders polítics han fet de l'art d'actuar per aconseguir imposar els seus interessos, no sempre dignes.

No obstant això, per què continuar fent teatre al segle XXI? El dramaturg francès Enzo Cormann reconeix a *Per a què serveix el teatre?* (2007) que sempre té la temptació de respondre: "per a no res". Cormann considera que, a diferència del cinema, la representació teatral reclama una assemblea que congrega actors i espectadors en un mateix espai-temps. És un "espectacle viu", que exigeix l'ara i l'aquí. Els espectadors i els actors parteixen d'un "consens lúdic", en què cadascú assumeix el seu rol. Segons Cormann, en un món mundialitzat i globalitzat on triomfen l'exclusió, la precarietat o la dictadura financera, el teatre té molt poques possibilitats de reaccionar-hi. A tot estirar, pot "objectar" l'"ordre donat". O aspirar a no "viure i pensar [ho diu literalment així] com un porc".

Malgrat que ha perdut molta capacitat d'incidència, sóc del parer que el bon teatre pot ser un acte de resistència contra el pensament únic, contra la uniformitat de les idees. Un dic de contenció contra la dictadura del mercat, contra les lògiques ultraliberals, salvatges, atès que el bon teatre forma espectadors, no pas consumidors. L'experiència teatral, com a lectors o com a espectadors, ens permet descodificar millor la pluralitat de la realitat, ens dota de capacitat crítica, impulsa el pensament lliure, ens reconcilia amb l'esperit humà. Ens afua els

sentits i la sensibilitat artística. Contribueix a ampliar la nostra enciclopèdia de coneixements. Ens ajuda a comprendre molt millor els altres.

El teatre entra pels sentits, però es processa en el cervell. Un teatre que es quedi només en la superfície, en l'epidermis, un teatre que només apel·li a l'emoció-xoc, sense que activi el pensament, no és el teatre que m'agrada ni el que em motiva. Per mi, el teatre ha d'immergir-se en les profunditats de la condició humana o en la matèria dels somnis (com diu Shakespeare), i il·luminar-les, deixar-les al descobert, perquè ens interpel·lin. Ha de comprometre's amb els qui pateixen, amb els més desvalguts, amb els més vulnerables de la societat en què vivim. Ha de *revelar* aquestes iniquitats. Ha d'oferir alternatives de futur. Ha de ser un art compromès estèticament i ideològicament. Ha de fer-nos pensar i somniar, riure i plorar, meravellar-nos i conscienciar-nos. Ha de ser, en un mot, un revulsiu.

D'altra banda, pot semblar una dèria personal, però us asseguro que mai no vaig sol al teatre. Al cinema, no em fa res, d'anar-hi sol. Al teatre, mai. Si no hi puc anar amb la meua companya, perquè no sempre és possible, hi vaig amb algun amic o amiga. Quedem una estona abans. Ens posem al dia. Entrem al teatre, ens asseiem, respirem l'alè del públic. Quan s'ha acabat la funció, aplaudim més o menys els actors i el director. És molt recomanable escoltar els comentaris dels espectadors o les seues reaccions espontànies. Durant una bona estona, parlem de l'obra, la valorem. Si necessitem més temps, podem anar a fer un beure i completar la vetllada amb una bona conversa. N'he après molt, dels meus acompanyants. El teatre rebutja la solitud. Reclama l'alteritat. Té una dimensió col·lectiva, social, política. És un acte d'afirmació cívica.

Com a professor, com a investigador, com a crític, sempre he pensat que la vivència i la reflexió sobre el teatre no havia d'oblidar mai els sentits que té. En un assaig molt bo, que es titula *La literatura en perill* (2007), Tzvetan Todorov hi afirma el següent: "com la filosofia, com les ciències humanes, la literatura és pensament i coneixement del món psicològic i social en què habitem. La realitat que la literatura aspira a comprendre és, senzillament (tot i que, al mateix temps, no hi ha res més complex), l'experiència humana". I hi rebla el clau així: "mitjançant un ús evocador de les paraules, recurrent a les històries, als exemples, als casos particulars, la literatura produeix un tremolor de sentit, posa en moviment el nostre aparell d'interpretació simbòlica, desperta les nostres capacitats d'associació i provoca un moviment d'ones de xoc que es perllonguen molt de temps després del contacte inicial". Crec que, si substituïm "literatura" per "teatre", l'argumentació és perfectament vàlida.

Si aquest és el *sentit* o els *sentits* que pot prendre el teatre, la gent del Pla d'Urgell, que hem demostrat que, quan volem, podem aconseguir el que ens proposem, necessita projectes com el que presenta avui Teatre de Butxaca. Ambiciosos, concrets, tangibles. Els necessita tant o més que el teixit agrícola, industrial, comercial o de serveis amb què ens guanyem el pa. Perquè iniciatives com Saó de Ponent miren cap al present per canviar-lo i cap al futur per millorar-lo, sense oblidar el passat per assumir-lo. Perquè és una via per conèixer-nos, valorar-nos i estimar-nos. Si ho ho fem nosaltres, ningú no ho farà per nosaltres. Ja ho deia Joan Fuster, l'homenot de Sueca: "tota política –tota cultura, podríem afegir-hi– que no fem nosaltres serà feta contra nosaltres".

Moltes gràcies!